

אוניברסיטת בר-אילן

**ההשפעה של תשואול סיבתי עצמאי על ילדים
ברמות שונות של הבנת הנקרא**

הלן וינוקור

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית ספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

תחום הבנת הנקרא נבחן רבות במחקרי התערבות שונים, במטרה להבין באילו דרכים ניתן לשפר את ההבנה בקרב התלמידים ובעיקר בקרב מבינים חלשים. ממצאים ממחקרים קודמים הצביעו על כך שלהיקש (הסקה) על יחסים סיבתיים בין רעיונות בטקסט בעת הקריאה יש תפקיד משמעותי ביותר ליצירת קוהרנטיות ולהבנת הטקסט (Black & Bower, 1980; Greasser & Clark, 1985; Trabasso & Van Den Broek, 1985). היקשים תורמים לבנייה של רשת מנטלית של קשרים המייצגת את היחסים הקונספטואליים בין חלקי הטקסט (Trabasso & Van Den Broek, 1985). אחת ההשפעות שיש לייצוג של הרשת הסיבתית על הקורא זה היכולת לזהות, להבין ולשחזר את הרעיונות המרכזיים בסיפור (Brown, Oaken, Worthen, Campione, & Smiley, 1977; Keenan & Brown, 1984). ככל שהרעיון הינו מרכזי יותר בטקסט, כלומר קשור ליותר רעיונות אחרים בטקסט, כך הסיכוי שייזכר הינו גבוה יותר (Brown et al., 1977; Curran, Kintsch & Hedberg, 1996; Espin, Cevasco, Van Den Broek, Baker & Gersten, 2007; Keenan & Brown, 1984; Miller & Keenan, 2009). אולם, לקוראים המתקשים בהבנת הנקרא ולקוראים צעירים יש קושי ביצירת יחסים סיבתיים בין חלקי הטקסט, וכתוצאה מכך מתקשים יותר בזיהוי וזכירה של רעיונות מרכזיים (Curran et al., 1996; Espin et al., 2007; Winograd, 1984). נמצא כי אחת הדרכים לשפר את הבנת הנקרא של קוראים אלו היא לעזור להם לבנות ייצוג קוהרנטי של הטקסט על ידי מענה על שאלות לגבי קשרים סיבתיים המתקיימים בין חלקים שונים של הטקסט (McKeown, Beck, & Blake, 2009; Van Den Broek, Helder, & Van Leijenhorst, 2013; Van Den Broek, Tzeng, Risdien, Trabasso, & Basche, 2001). בעבר נמצא כי תשאול סיבתי זה תוך כדי קריאה הוא היעיל ביותר לשחזור הרעיונות המרכזיים בטקסט (McMaster et al., 2012, 2014). השימוש בשאלות תוך כדי קריאה יכול לסייע לקוראים לבצע ניטור הבנה ולתמוך בבנייה של ייצוג קוהרנטי של הטקסט. אולם, על אף ההסכמה הרווחת בספרות המחקרית אודות חשיבות התשאול הסיבתי בתהליך הבנת הנקרא, לא נבדקו יכולות למידה עצמאיות בקרב הקוראים הצעירים והמבינים החלשים.

במחקר הנוכחי, נבחנה ההשפעה של תשאול סיבתי על זכירה של רעיונות מרכזיים בקרב קוראים צעירים ברמות שונות של הבנת הנקרא, במטרה לבחון האם מבינים טובים וחלשים יכולים לפתח יכולות למידה עצמאיות ואקטיביות ולהיות פחות תלויים בתיווך אנושי בזמן התשאול.

בנוסף, נבדק האם התשאול הסיבתי תורם להבנת השרשרת הסיבתית המלאה בסיפור ולזכירה של רעיונות מרכזיים שעליהם התלמידים לא נשאלו. לבסוף, המחקר בחן את הקשר בין נכונות המענה על השאלות לבין הזכירה של הרעיונות המרכזיים בטקסט. לשם כך, המשתתפים במחקר התבקשו לקרוא שני טקסטים סיפוריים. טקסט אחד עם שאלות בתוך הטקסט, עליהן התבקשו לענות תוך כדי הקריאה, וטקסט שני ללא שאלות בתוך הטקסט. לאחר מכן, הם התבקשו לכתוב סיכום לגבי כל טקסט הכולל את הרעיונות המרכזיים בתוכו.

תוצאות המחקר הראו כי התשאול הסיבתי העצמאי לא גרם לעליה בשחזור הרעיונות באופן כללי ובשחזור הרעיונות המרכזיים בהשוואה לשחזור מהטקסט ללא תשאול סיבתי. בנוסף, נמצא כי התשאול הסיבתי אכן תרם לזכירת הרעיונות המרכזיים, אך רק אלו שהיו רלוונטיים באופן ישיר לתשאול. לבסוף, נמצא כי מיומנות הקורא בהבנת הנקרא מנבא באופן ישיר את הדיוק במענה על השאלות, ובאופן עקיף את הזכירה של הרעיונות המרכזיים שעליהם נשאלו. מחקר זה מציע כי התשאול הסיבתי במהלך הקריאה הינו חשוב ועוזר ביצירת קשרים וזכירת הרעיונות המרכזיים. אולם, המענה על התשאול הסיבתי באופן עצמאי וללא משוב אינו מספיק לשיפור הזיהוי והזכירה של הרעיונות המרכזיים בטקסט. הקוראים הצעירים מפעילים במהלך הקריאה מספר רב של תהליכי קריאה בסיסיים וקוגניטיביים. השאלות שהופיעו תוך כדי קריאה דרשו הרבה משאבים קוגניטיביים ויצרו עומס בקרב התלמידים וכך הקשו על זכירת הרעיונות המרכזיים ללא התשאול. בנוסף, התלמידים במחקר הנוכחי ענו על תשובות ללא אפשרות לקבל משוב לגבי נכונות או אי נכונות תשובותיהם. על כן, חוסר היכולת לשפר את תשובותיהם הביא לכשל ביכולתם לשחזר רעיונות מרכזיים. לממצאים אלו השלכות חשובות על פיתוח תוכניות התערבות, אשר יאפשרו לתלמידים אימון וחזרתיות בשימוש בתשאול סיבתי תוך כדי הבנת הנקרא. בנוסף, מתן משוב בסוף קריאת הטקסט, לאחר המענה על השאלות, עשוי להשפיע באופן חיובי על יכולות הבנה וזכירה, ועם זאת לשמור על עבודה עצמאית תוך כדי קריאה.